

WYKORZYSTANIE TEKSTÓW PARALELNYCH PRZY TŁUMACZENIU WYROKÓW W PROCESIE CYWILNYM

Zofia Krzysztoforska-Weisswasser

Po ukończeniu filologii germańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz germanistyki i slawistyki na Uniwersytecie Wiedeńskim, dr Zofia Krzysztoforska-Weisswasser mieszka w Wiedniu i wykłada na tamtejszym Uniwersytecie. Jest czynnym tłumaczem specjalistycznym, m.in. tekstów prawniczych i ekonomicznych. Jest także autorką zbiorów dokumentów austriackich i polskich.

1. Teksty paralelne

Każdy tekst tłumaczony przez nas jest unikalny i jednostkowy. Przy bliższej analizie i porównaniu tekstów można jednak stwierdzić, że – mimo pewnych różnic – tworzą one pewną klasę tekstów.

Teksty tego samego typu, na ten sam temat, które powstały w takiej samej sytuacji komunikacyjnej noszą nazwę tekstów paralelnych. Służą one nam za przykład w języku docelowym. Jeżeli konwencje danego typu tekstu są stałe, wtedy teksty paralelne mogą nam służyć jako prawdziwe wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji. Odgrywają one ważną rolę przy tłumaczeniu tekstów specjalistycznych, w tym również prawniczych.

Oprócz tekstów paralelnych ważne są dla nas także teksty porównywalne. Są to teksty na ten sam temat, które nie należą jednak do tego samego typu tekstu. Różnica między tekstami paralelnymi a porównywalnymi może być niewielka i dotyczyć niektórych tylko cech. Teksty takie mogą być źródłem terminologii i kontrastem przy stwierdzeniu typowych cech danego typu tekstu.

Jeżeli będziemy tłumaczyć austriacki wyrok rozwodowy na język polski, to tekstem paralelnym dla nas będzie oryginalny tekst wyroku polskiego. Wzorując się na takim tekście, stworzymy tekst bardziej zrozumiały i lepiej brzmiący dla odbiorcy polskiego. Przejmując gotowe związki wyrazowe z tekstu paralelnego unikniemy niewłaściwych połączeń wyrazowych, do których może dojść pod wpływem języka wyjściowego.

Pewną pomocą przy tłumaczeniu są dwujęzyczne słowniki prawnicze. Jednak tylko ten jest w stanie wybrać właściwy wariant spośród kilku wariantów terminologicznych, kto posiada już znajomość systemu prawa języka wyjściowego i docelowego. Wtedy dopiero będziemy w stanie zaszeregować dane pojęcie zgodnie z jego funkcją do danego systemu, a tym samym odgraniczyć od innych pojęć. Dopiero ta wiedza pozwoli nam ocenić, czy język docelowy ma swój odpowiednik, a jeśli nie, to jak możemy wypełnić lukę pojęciową. Jeżeli nie istnieje identyczne pojęcie w języku docelowym, musimy nie tylko przetłumaczyć wyrażenie fachowe, ale i podać adresatowi pojęcie z jego systemu prawa.

Musimy bowiem pamiętać o tym, że słownictwo specjalistyczne – w tym również prawnicze – nie jest jednoznaczne. Często pozornie to samo pojęcie ma różną treść.

Podane w słownikach znaczenia słów nie zawsze zaznaczają dziedzinę, do której się odnoszą. Mając do dyspozycji tekst paralelny możemy być pewni, że zawarta w nim terminologia i frazeologia odnosi się do tej właśnie dziedziny prawa.

2. Makrostruktura wyroku.

AUSTRIACKI WYROK W SPRAWIE CYWILNEJ

1. Urteilskopf
2. Urteilspruch (Urteilssentenz, Urteilstenor)
3. Entscheidungsgründe

POLSKI WYROK W SPRAWIE CYWILNEJ

1. Nagłówek wyroku
2. Sentencja wyroku
3. Uzasadnienie

Forma wyroków sądowych jest stała i unormowana w danym systemie prawnym. Przez formę rozumiemy tu wewnętrzną strukturę wyroku i jego układ treściowy.

Zajmując się sprawą wzorowości tekstów, należy najpierw porównać je w jednym języku, a następnie przejść do porównywania w drugim języku. Wzór jest bowiem przykładem prawidłowości, którą należy wykazać. Z porównywania tekstów wyłania się z biegiem czasu ich makrostruktura. Jest ona mniej lub bardziej stała dla danego typu. Z tego względu autor tekstu ma niewielką swobodę przy jego kształtowaniu.

Austriacki i polski wyrok w procesie cywilnym posiada taką samą makrostrukturę. Bezpośrednio po wstępie następuje rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron, a dopiero potem uzasadnienie orzeczenia. Wynik stoi więc na początku łańcucha argumentacyjnego, a uzasadnienie następuje później. Taka struktura argumentacyjna określana jest mianem stylu wyrokowego.

Ta struktura jest typowa dla większości wyroków z krajów europejskich. Wyjątek stanowią wyroki z krajów romańskich, w których sentencja wyroku jest na końcu jako logiczny wynik i rezultat wyvodu. Podobnie wygląda styl biegłych, którzy wynik rozwijają ze stanu faktycznego.

Po sentencji austriacki wyrok zawiera z reguły wyczerpujące uzasadnienie, które jest bliższym rozwinięciem i wyjaśnieniem treści wyroku i wskazuje na zasadność orzeczenia. Jest ono optycznie oddzielone od dwóch pierwszych części.

Uzasadnienie wskazuje podstawy faktyczne i prawne wyroku. Stopień szczegółowości tych wywodów, ich uszeregowanie i wzajemne powiązanie są podporządkowane zasadzie celowości i zależne od konkretnego przypadku i sędziego.

Każdy wyrok austriacki ma na ogół uzasadnienie, ponieważ ustawodawca austriacki wyszedł z założenia, że strony procesu mają prawo do uzasadnienia wyroku, które umożliwia im zaznajomienie się z argumentacją sędziego i zaskarżenie wyroku.

W Polsce wyrok z uzasadnieniem doręcza się tylko stronie, która w terminie tygodniowym od ogłoszenia lub doręczenia jego sentencji zażądała sporządzenia uzasadnienia.

Uzasadnienie zarówno austriackiego jak i polskiego wyroku w sprawach cywilnych zawiera wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Należy do niej:

- a) ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione,
- b) ustalenie dowodów, na których się oparł,

- c) ustalenie przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej,
- d) wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

Uzasadnienie wyroku kończy się decyzją o kosztach procesu.

3. Prototyp wyroku rozwodowego.

AUSTRIA

Im Namen der Republik

Das Landesgericht für ZRS Wien

hat durch den Richter
als Einzelrichter

in der Rechtssache
der klagenden Partei
vertreten durch ...

wider

die beklagte Partei

wegen Ehescheidung

nach durchgeführter
nichtöffentlicher
mündlicher Verhandlung

zu Recht erkannt:

Die zwischen ...
und ...

vor dem Standesamt ... am ...
zu Fam. Buch Nr ...
geschlossene Ehe

wird mit der Wirkung
geschieden, sie mit
Rechtskraft des Urteils
aufgelöst ist.

Das Verschulden trifft ...

POLSKA

Sentencja wyroku w Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Sąd Rejonowy w Wydział Rodzinny
i Nieletnich

w składzie następującym:
przewodniczący
ławnicy
protokolant

po rozpoznaniu w dniu...

w... sprawy

z powództwa

przeciwko

o rozwód

Rozwiązuje małżeństwo

powódki

z pozwanym

zawarte w dniu

przed Kierownikiem Urzędu Stanu Cywilnego

w ... za nr aktu ...

bez orzekania o winie.

II. Wykonywanie władzy rodzicielskiej nad ...
powierza ... ustala miejsce pobytu ... obciąża
kosztami utrzymania ...

Entscheidungsgründe:

1. Die Wiedergabe des

Klagevorbringens:

Die klagende Partei

begehrte ...

machte als geltend ...

Der Beklagte gab ...

Er erhob ...

Beweis wurde erhoben ...

2. Feststellung des Sachverhalts:

Auf Grund dieser

Beweismittel

stellt das Gericht fest ...

Die Streitteile haben ...

Der Ehe entstammen ...

Ehepakete wurden nicht
errichtet.

Der Beklagte ist...

Die Streitteile hatten ...

Die Zuständigkeit des

angerufenen Gerichtes ...

Die Aussagen der Parteien

waren ...

3. Rechtliche Beurteilung:

Dieses festgestellte

Verhalten stellt...

Da die beiden Parteien

nicht bereit sind ...

ist spruchgemäß

zu entscheiden.

Eine Kostenentscheidung ...

1. Żądania stron.

2. Stwierdzenie stanu faktycznego.

3. Wyjaśnienie podstawy prawnej

III. Koszty procesu

Wzorem zasadniczym charakteryzującym teksty danego typu – z małymi tylko odmianami – jest prototyp tekstu. Prototyp jest pewną abstrakcją i przekazuje w zarysie to, co zostało powiedziane, przez kogo, do kogo, gdzie i jak.

Prototyp wyroku wykształcił się w ciągu wielu lat i służy potrzebom komunikacyjnym. Jest on próbą określenia cech wspólnych wyrokom, a więc przejściem od konkretnych tekstów do pewnego schematu co do treści i formy.

Zestawienie kontrastywnego prototypu tekstowego daje możliwość przedstawienia w przejrzysty sposób podobieństw i różnic między wyrokami w obu językach. Jeżeli przeanalizujemy większą ilość wyroków sądowych i zredukujemy je do sedna sprawy, to możemy je wtedy porównać ze sobą. Korpus taki można analizować z różnego punktu widzenia.

Można wyodrębnić takie części tekstu, które spełniają tę samą funkcję i zbadać je pod względem syntaktycznym i leksykalnym. Można postawić sobie pytanie: "Jaki sposób argumentacji jest stosowany w wyroku austriackim, a jaki w polskim?" Czy uprzywilejowane jest np. "wyjaśnienie" czy "stwierdzenie" i na ile różnią się one pod względem realizacji w wyroku austriackim i polskim.

Badania kontrastywne mogą przyczynić się do lepszego zrozumienia struktur języka prawniczego w języku niemieckim i polskim. Dają one jednocześnie podstawę do wypracowania odpowiedniej dla danego tekstu strategii tłumaczenia.

4. Konkluzje.

Z całości powyższych rozważań wynika, że w celu podjęcia właściwej decyzji na płaszczyźnie translatorskiej niezwykle ważna jest znajomość typowych struktur danego typu tekstu w obu językach. Niektóre teksty paralelne mogą służyć jako prawdziwe wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji.

Pewne wyrażenia prawnicze występujące w tekście paralelnym można przenieść do tłumaczenia w języku docelowym. Jeżeli w miejsce tekstu wyjściowego podstawimy odpowiedni ekwiwalent, wtedy tekst przekładu będzie udany i będzie dobrze brzmieć w języku docelowym. Każdy tekst występuje w komunikacji jako środek przekazu informacji, dlatego przekład powinien być jasny i spójny wewnątrz.

Porównywanie makrostruktury wyroku austriackiego i polskiego w procesie cywilnym wykazuje, że istnieje zbieżność formy i struktury wyroku w obu systemach prawa. Ma to znaczenie dla nas ze względu na sposób argumentacji, który można przejąć z języka wyjściowego do docelowego.

Zestawienie prototypu austriackiego i polskiego wyroku rozwodowego pokazuje nam, że różnice między nimi są niewielkie. Dotyczą jedynie kolejności stwierdzenia pewnych faktów i sformułowań językowych.

Należy jednak zwrócić uwagę na to, że nie chodzi tu o przekształcanie formy wyroku austriackiego w formę wyroku polskiego lub odwrotnie, lecz o wskazanie podobieństwa między nimi i ewentualnie o wskazanie drogi, którą możemy wybrać. Wybór odpowiedniego rozwiązania zależeć będzie od konkretnej sytuacji i celu tłumaczenia.

BIBLIOGRAFIA

1. Arntz, Reiner. Interlingualer Fachsprechenvergleich und Übersetzen, wykład wygłoszony na Kongresie Wiedeńskim (manuskrypt, 1992.)
2. Jodłowski, Jerzy, Resich, Zbigniew. Postępowanie cywilne, PWN, Warszawa 1979.
3. Kielar, Barbara (1991): O tłumaczeniu tekstów prawnych, w Polskie Forum Przekładu Prawniczego 1991, Polskie Towarzystwo Tłumaczy Ekonomicznych i Sądowych TEPIS, Warszawa 1991, str. 10-19
4. Kodeks postępowania cywilnego. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1992.
5. Mała encyklopedia prawa, PWN, Warszawa 1980.
6. Snell-Hornby, Mary (Hg.). Übersetzen, Sprache, Kultur w M. Snell-Hornby: Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung, Francke, Tübingen 1986, str. 9-29

7. Stohanzl, Rudolf (Hg.). Zivilprozessordnung, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 1980.
8. Vermeer, Hans J. Voraussetzungen für eine Translationstheorie – einige kapitell Kultur- und Sprachtheorie Selbstverlag, Heidelberg 1986.
9. Weisswasser, Zofia. Mustersammlung österreichisch Dokumente und Schriftstücke für Gerichtsdolmetscher, Österreichischer Verband der Gerichtsdolmetscher, Wien 1993.